

Ochrana přírody

KULEROVÁ PŘÍLOHA

ročník 77 číslo 5 2022

ZPRÁVY / AKTUALITY / OZNÁMENÍ

Tisková zpráva AOPK ČR

Podepsáno: skauti a státní ochrana přírody budou společně pečovat o vzácnou přírodu

Memorandum, které napomůže většímu zapojení dětí do praktické ochrany přírody, podepsali v září zástupci Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, Junáka-českého skauta a Skautského institutu.

Cílem je umožnit všem dobrovolníkům, zejména dětem, nejen lépe poznat okolní přírodu, ale také o ni začít aktivně pečovat.

„Skauting by bez přírody nemohl existovat. Příroda není jen prostředím, ve kterém se skauting odehrává, je to navíc zdroj formativních a nezapomenutelných zážitků. Chceme, aby naše role v přírodě nebyla jen pasivní, ale abychom jí dokázali i účinně pomáhat, aby náš pobyt v ní byl zážitkem, poučením i reálným přínosem. K tomu nám spolupráce s AOPK ČR mimořádně pomáhá a moc si jí vážíme,“ říká ředitel Skautského institutu Miloš Říha.

Skautský institut už několik let rozvíjí program Patronáty. Ten probíhá tak, že se skautský oddíl či školní třída propojuje s odborníkem a se správcem nějakého přírodního území, které potřebuje péči. Děti se dozvědí, čím je zdejší příroda jedinečná, a následně se aktivně zapojí do péče o ni. Přebírají tak pomyslný patronát nad kouskem světa. Spolupráce s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR už na této bázi probíhá v Jihočeském, Plzeňském, Libereckém, Jihomoravském a Středočeském kraji, postupně se rozšíří i do dalších regionů.

„Podpis memoranda je logickým vyústěním spolupráce, která už nějakou dobu trvá. Výhodná je pro všechny – pro přírodu, kde se udělá kus práce, pro děti a mladé lidi, kteří

Z podpisu memoranda. Foto David Růžička, Skautský institut

poznají své okolí, a také pro nás ze státní ochrany přírody. Víme totiž, že bez zapojení místních se příroda chrání opravdu těžko. Někdy stačí zdánlivě málo – pravidelně pokosit, pohrabat, vytrhat, vyřezat, vyčistit zanesenou tůň,“ vysvětluje František Pelc, ředitel Agentury ochrany přírody a krajiny ČR.

Čtrnácté zasedání Rady AOPK ČR se konalo v Jeseníkách

Rada AOPK ČR byla ustanovena jako poradní orgán s cílem otevřít profesionální ochranu přírody zainteresované veřejnosti z řad uznávaných osobností zejména z oblasti vědy, zákonodárců, veřejné správy a neziskového sektoru. Rada je platformou pro výměnu názorů, znalostí a zkušeností a výsledkem jejích jednání jsou doporučení řediteli AOPK ČR. Aktuální složení Rady najdete na webu AOPK ČR – <https://nature.cz/rada-aopk-cr>

Rada se obvykle schází dvakrát ročně a jedno zasedání bývá dvoudenní spojené s návštěvou

vybraného území, kde jsou členové Rady seznámeni s prací příslušného regionálního pracoviště AOPK ČR a aktuální řešenou problematikou, většinou celostátního významu.

V pořadí již čtrnácté jednání Rady se konalo ve dnech 1.–2. září 2022 v CHKO Jeseníky a bylo věnováno řešení kůrovcové problematiky. První částí jednání byla exkurze po vybraných lokalitách v porostech v posledních letech nejvýrazněji postižených kůrovcovou kalamitou. Exkurzi provázeli za AOPK ČR Michal Servus, ředitel regionálního pracoviště Olomoucko, Petr Šaj, vedoucí Správy CHKO Jeseníky a lesníci Správy CHKO Jeseníky Pavel Janeček a Miroslav Havíra. Přítomni byli také vlastníci či správci jednotlivých pozemků, konkrétně Lesy ČR, s. p., LS Jeseník (LČR), Biskupství ostravsko-opavské – Biskupské lesy (BOO), Arcibiskupské lesy a statky Olomouc, s. r. o. (ALSOL).

Účastníci se seznámili se současným stavem porostů a různými způsoby postupu a řešení kůrovcové kalamity v hospodářských lesích

i v maloplošných ZCHÚ. Exkurzní trasa zahrnovala celkem osm zastávek situovaných na území NPR Rejvíz, dále ve II. a III. zóně odstupňované ochrany CHKO Jeseníky. Na všech lokalitách proběhly diskuse k provedeným opatřením a k dalšímu postupu (od bezzásahovosti až po klasické postupy lesního hospodaření).

Na jednotlivých zastávkách byla předvedena různá opatření, konkrétně – Zámecký pahorek (ALSOL), ukázka zalesnění, přirozené obnovy jeřábu a smrku po odlesnění v letech 2018–2021; NPR Rejvíz Jestřábský krmelec (LČR), aspekty asanovaného a v porostu ponechaného kůrovcového dříví v plném rozsahu; NPR Rejvíz, západní hranice rezervace (LČR), kontrast mezi NPR a navazujícími produkčními lesy; II. zóna CHKOJ (ALSOL), ukázka prostorově a částečně druhově heterogenní mozaiky přirozené a umělé obnovy po asanačních těžbách a problematika vymezení holin; II. zóna CHKOJ (BOO), diskuse následné obnovy lesních porostů po asanačních těžbách a způsobů navazující výchovy nově vzniklých lesních porostů, ponechávání tlejícího dřeva, jeho formy i objemu v kulturních smrčinách situovaných především ve středních a vyšších polohách; na poslední zastávce ve II. zóně CHKOJ (BOO); ukázka těžbami prakticky nedotčeného údolí Bílého potoka a širšího území, diskuse nad dalším managementem člověkem druhově pozměněných a unifikovaných lesních porostů ve prospěch smrku ztepilého.

Večerní jednání mělo na programu dvě ppt prezentace. V první s názvem „Kůrovcová kalamita na území CHKO Jeseníky – fakta a mýty“ se věnovali Michal Servus a Miroslav Havíra problematice kůrovcové kalamity na území CHKO Jeseníky. Bylo pojednáno o aktuální situaci a jejím vývoji na podkladu dat za období 2017–2021 týkajících se objemů kůrovcových těžeb a druhového složení následné obnovy na vzniklých holinách. Byla prezentována též problematika jeseníckých rezervací, aspektů jejich historického vymezení a posunů některých paradigmat, zejména zasahování proti kůrovci versus ponechání přírodním procesům (samovolný vývoj).

Ve druhé prezentaci představil David Lacina z ústředí Agentury metodické doporučení MŽP „Postup asanace kůrovcem napadených porostů v CHKO a MZCHÚ“ (únor 2019) a jeho aplikaci v rozhodovací praxi AOPK ČR při zohlednění jednotlivých kategorií územní ochrany a také důsledky tohoto doporučení pro nárůst nákladů na náhradu újmy za ponechání ležícího dřeva a další mimořádná a nákladově náročnější opatření.

Diskuse s Arcibiskupskými lesy a statky Olomouc, největším soukromým vlastníkem lesů na území CHKO Jeseníky, v terénu. Foto Tomáš Růžička

V diskusi probrali účastníci aktuální stav kůrovcové kalamity v ČR, dosavadní postupy ochrany přírody i lesnických subjektů a jejich rozmanitost a rozrůzněnost po celém území ČR. Byly diskutovány také aspekty nezbytného rozpracování v současnosti kompaktních sekundárních smrkových porostů s cílem tvorby heterogennější prostorové struktury a podpory či změny přirozené druhové skladby. Klíčové problémy představují stavy zvěře neodpovídající stavu lesního ekosystému. Členové Rady podpořili přístup AOPK ČR a v terénu viděné postupy v Jeseníkách a doporučili zvážení dalších podpůrných aktivit a přípravu návrhů na úpravu metodického doporučení MŽP.

Rada zejména doporučila zvážit smysluplnost požadovaného množství ponechávané dřevní hmoty a její podobu (v kůře, loupání, krácení, ponechání nastojato atd.) v lese a navrhnout změny, dále neopomenout náhradu újmy za ztížené lesní hospodaření a pokusit se finančně vyčíslit navržené změny („nahradit kvantitu kvalitou“). Rada se domnívá, že ponechávání asanované (odkorněné) smrkové dřevní hmoty má vzhledem k jinému způsobu jejího tlení oproti kmenům ponechaným v kůře pro biologickou rozmanitost lesních ekosystémů jen mizivý efekt. Doporučuje proto ponechávat prioritně dřevní hmotu zachovanou v kůře, jejíž dekompozice je pro osídlení příslušnými organizmy mnohem příznivější. Z toho důvodu je na zvážení, zda je v sekundárních smrčinách

rostoucích na stanovištích bučin, jedlobučin nebo smrkových bučin nezbytné ponechávat veškerou dřevní hmotu na celé ploše.

Rada proto doporučila AOPK ČR zadat řešerši vyhodnocující dopad ponechávání dřevní hmoty a následně se obrátit na MŽP s návrhem revize metodického doporučení.

Jako další doporučení Rada navrhla posílit PR Agentury ve vztahu k další činnosti při „kůrovcových aktivitách“ a vysvětlovat odborné i široké veřejnosti rozdílnost postupů v různých kategoriích zvláště chráněných území.

Druhý den se uskutečnila exkurze do oblasti Pradědu a Velké kotliny a pracovníci RP Olomoucko představili hodnoty území a péči o vybrané části. V NPR Praděd to byla ukázka pastvy nad chatou Ovčárna a sečení travníků a borůvčí v rámci probíhajícího projektu OPŽP Praděd. Byl komentován stav plochy po odstranění kleče u Petrových kamenů v roce 2015 a předvedena opatření pro podporu endemického zvonku jeseníckého (drobné disturbance a výsev semen na obnažené plošky). Na Vysoké holi se členové Rady seznámili se stavem ploch po odstranění drnu a rychlostí sukcese na obnažených plochách a také s místy po vyřezání borovice kleče v roce 2021. Ve Velké kotlině bylo demonstrováno sečení a transport hmoty v rámci naplňování projektu OPŽP a naopak byla předvedena přirozená disturbance způsobená

S vedoucím CHKO Jeseníky Petrem Šajem při výstupu nad hranici lesa v NPR Praděd. Foto Tomáš Růžička

lavinou v roce 2019. V tzv. Cimrmanově zahrádce bylo diskutováno probíhající sečení a jeho plánované pokračování v rámci navazujícího připraveného projektu z OPŽP a také výhledovým možnostem obnovení pastvy na dalších místech v bezlesí v širším okolí. ■

František Pojer

Budování klimaticky odolné krajiny – vlajková konference českého předsednictví v životním prostředí

Priority českého předsednictví v Radě Evropské unie v druhém pololetí roku 2022 do značné míry určil stav projednávání významných legislativních iniciativ současné Evropské komise – především jde o celou řadu právních norem v souvislosti se schválenou novou Zelenou dohodou pro Evropu (Green Deal), zejména pak balíček opatření k dosažení cíle uhlíkově neutrální Evropy do roku 2050, zvaný Fit for 55 – s cílem snížit emise CO₂ do roku 2030 o 55 %. K probíhajícím legislativním procesům patří i právní normy k zastavení velkoplošného odlesňování, nařízení o bateriích nebo návrh Evropské komise o obnově přírody (Nature Restoration Law). Velký objem legislativní práce, ať už s cílem dosáhnout společné pozice Rady, nebo v následném jednání s Evropským parlamentem v tzv. trialozích, nenechával takřka žádný prostor pro extenzivní rozšiřování předsednické agendy, a to zejména s ohledem na

limitovaný čas a také nezbytně omezené kapacity předsednického týmu.

Každé předsednictví však nicméně má ambici přinést do evropské debaty svůj pohled na vybraná témata, případně rozdiskutovat oblasti, které v dosavadní debatě chybějí a v kterých má případně nějakou širší domácí zkušenost či které považuje za urgentní. Česká republika a konkrétně resort životního prostředí má dnes již letité zkušenosti s obnovou vybraných částí krajiny a s péčí o přírodní území (desítky let fungující programy revitalizace řek a mokřadů, programy péče o krajiny, biologický monitoring atd.), vcelku ojedinělé je i zarámování krajinně-ekologických nástrojů v národní legislativě (územní systémy ekologické stability, ÚSES) či existence samostatné finanční organizace, jakou je Státní fond životního prostředí. Praxe v ČR přitom přináší celou řadu otázek, které souvisejí s problémy při naplňování legislativy v ochraně přírody, ochraně vod, půdy a v oblasti mitigace a adaptace na klimatické změny. Ukazuje se, že separátní implementace opatření podle jednotlivých témat může přinášet střety a nežádoucí efekty. Dobrým příkladem mohou být konflikty klimatických opatření (např. budování obnovitelných zdrojů energie) s opatřeními k ochraně přírodních stanovišť nebo druhů. Není proto překvapením, že jednou z priorit českého předsednictví byla debata o těchto problémech a o hledání synergií a postupů, které pomohou s řešením důležitých problémů bez toho, aby vznikaly problémy nové.

Hlavním nástrojem této diskuse byla jedna z vlajkových odborných konferencí českého předsednictví, nazvaná „Vytváření klimaticky odolné krajiny“ („Designing climate resilient Landscapes“), konaná v Praze ve dnech 13–14. září 2022. Jak už napovídá název, téma vychází z potřeby nejenom aplikovat klimatická mitigační opatření, ale také z nutnosti nalézt řešení adaptovaná na změněné vnější podmínky prostředí ve volné krajině a budovat krajinu se všemi potřebnými funkcemi (např. produkční, vodoochranná a vodozadržná, protierozní, podporující biodiverzitu atd.), která bude dostatečně resilientní a dokáže odolávat změnám. Konference vycházela z několika důležitých, již implementovaných, nově navržených či připravovaných legislativních návrhů Evropské komise. Především šlo o novou evropskou Strategii adaptace na klimatickou změnu, vyžadující vypracování národních adaptačních strategií, ale také novou Strategii pro biodiverzitu, existující rámcovou směrnici o vodách, právě se rozjiřďující novou Společnou zemědělskou politiku či nové, v různých stadiích rozpracované strategie „z farmy na stůl“ či o lesích. V neposlední řadě byla mezi priority projednáváné na konferenci zařazená připravovaná legislativa o ochraně evropských půd.

Konference byla vedená ve velmi praktickém duchu (takzvaně hands-on), tedy s cílem přinést co nejvíce praktických poznatků a zkušeností z již uskutečněných postupů v celé Evropě a vytvořit tak užitečnou zpětnou vazbu pro další legislativní práci, ale i praktickou realizaci existujícího rámce. Hlavními cíli tedy bylo: (1) umožnit expertům z celé Evropy sdílet jejich příklady dobré praxe, informovat o úspěšných pilotních projektech a metodických postupech k adaptačním opatřením na úrovni krajiny – obecně, ale také specificky v oblastech retence vody, obnovy a ochrany půdy, odolnosti lesních ekosystémů a obecně v oblasti obnovy poškozených ekosystémů; (2) povzbudit zájem rozhodujících institucí a zapojit veřejnost do plánování, navrhování a péče o klimaticky odolnou krajinu; (3) povzbudit diskusi k relevantním a už předloženým nebo připravovaným právním předpisům a k jejich synergiím (obnova přírody, ochrana půdy, ochrana a péče o les apod.) a (4) napomoci ke sladění pozic členských zemí EU v problematice klimatických adaptací v rámci přípravy na konference smluvních stran Úmluvy o klimatu (COP27 v Egyptě) a Úmluvy o biodiverzitě (COP15 v Kanadě), kde bude Česká republika vystupovat v roli předsednické země, a tedy vyjednávat jménem Evropské unie.

Mezioborový a integrativní přístup k diskusi, současně se širokým přehledem desítek úspěšných a zajímavých projektů z celé Evropy (kde se opravdu neztratila řada projektů z ČR), vyvolal opravdu široký zájem. Mezi asi 150 fyzicky přítomnými hosty jsme přivítali velmi významné řečníky z vysokých pozic v rámci evropských institucí, ale také přední evropské experty z řady oblastí. Důležitost konference byla podtržena úvodními proslovů českých ministrů – za hostitele ministryně životního prostředí Anny Hubáčkové, dále ministra zemědělství Zdeňka Nekuly a také náměstkyně ministra místního rozvoje Leony Gergelové Šteigrové. Za EU a mezinárodní organizace vystoupil v úvodním panelu jeden ze spolupředsedů II. pracovní skupiny IPCC Hans-Otto Pörtner, výkonný ředitel Evropské agentury životního prostředí Hans Bruninckx a pověřená generální ředitelka DG Clima Evropské komise Clara de la Torre. I v odborných sekcích konference se kromě relevantních vedoucích pracovníků Evropské komise představili přední evropští experti, namátkou Wim van der Putten (Univerzita Wageningen) a Katarina Hedlund (Univerzita Lund) v ochraně půdy, Jane Madgwick (CEO Wetlands International) v diskusi o vodách či Bart Muys (Katolická univerzita Lovani) a Patrik Worms (prezident EURAF) k problematice managementu lesů. V diskusích se rozhodně neztratily ani české zkušenosti prezentované zástupci v každé ze sekcí (Martin Smetana, soukromý zemědělec a spolupracovník Nadace Partnerství, Iva Bufková z NP Šumava či Tomáš Vrška ze Školního lesního podniku Mendelovy univerzity v Brně). Diskuse moderované střídavě Michalem Nekvasilem a Ladislavem Mikem se zúčastnili nejenom fyzicky přítomní účastníci, ale i zájemci, kteří sledovali konferenci online, a to prostřednictvím online nástroje sli.do.

Velmi podstatnou částí konference byla následná prezentace projektů z celé Evropy a diskuse nad jejich silnými a slabými stránkami a zkušenostmi z jejich realizace. Sumář zkušeností, a zejména hledání společných bodů, které jednak definují úspěšné a fungující projekty a na druhé straně, které vytvářejí na cestě k jejich implementaci administrativní či jiné problémy, byl spolu s výsledky odborných diskusí v sekcích hlavním vstupem k vypracování základního dokumentu konference, schváleného spolu s podrobným zápisem v jejím závěru – tzv. Pražské výzvy („Prague Appeal“), kterou se účastníci konference a zprostředkovaně české předsednictví obrací do rozhodovací sféry na evropské i národní úrovni s cílem urychlit odstraňování bariér a umožnit účinnou realizaci adaptačních a regeneračních projektů na krajině úrovni v členských státech

Evropské unie tak, aby významně napomohly k dosahování společného cíle – emisně neutrální a klimaticky adaptované, odolné Evropy do roku 2050. Druhý den konference byl věnován exkurzím, při kterých účastníci mohli navštívit zajímavé a úspěšné adaptační projekty v České republice ve všech na konferenci diskutovaných oblastech – ochraně půdy, vodního režimu, přírody a přírodních stanovišť i lesa.

Schválený výsledný dokument – Pražskou výzvu – spolu s podrobnou informací o průběhu konference a sborníkem všech prezentovaných adaptačních projektů bude české předsednictví ústy ministryně životního prostředí Anny Hubáčkové prezentovat na Radě pro životní prostředí v říjnu 2022 všem unijním kolegům – ministrům životního prostředí. Zájemci mohou konferenční dokumenty nalézt také elektronicky na stránkách Ministerstva životního prostředí.

Závěrem lze konstatovat, že konference vzbudila opravdu široký zájem a řada účastníků mimořádně kvitovala právě její multidisciplinární, průřezový a horizontální záběr, který v dosavadních – většinou více nebo méně úzce specializovaných – diskusích nebyl obvyklý. Potřeba hledání řešení v integrované podobě, tedy s využitím synergií a s odstraněním nechtěných negativních dopadů, která jsou prakticky realizovatelná, a také potřeba formy přicházejících právních norem EU v podobě, aby do takto širokého rámce dobře zapadly, byla tak přijata a podpořena všemi účastníky úspěšné konference. ■

Ladislav Miko

13. conference Society for Ecological Restoration: Restoring Nature, Reconnecting People

Ve dnech 5.–9. září 2022 se po dvou letech odkladů prezenčně konala ve španělském Alicante 13. konference SER (Society for Ecological Restoration) nazvaná Restoring Nature, Reconnecting People. Zúčastnilo se jí téměř 400 vědců, ochranářů a praktiků nejen z Evropy, ale i ze zámorí. Hlavní pozornost byla věnována EU Nature Restoration Law, což je ambiciózní právní norma o obnově přírody (představen v minulých číslech Ochrany přírody), který souvisí s iniciativou *Dekáda OSN pro obnovu ekosystémů na období 2021–2030* vyhlášenou Organizací spojených národů. Často se však opakovala i další témata, jako význam

socio-ekologických vztahů, Green Deal apod. V jednotlivých sekcích (Rewilding, Monitoring obnovy, Výchova a školení ekologické obnovy, Propojenost krajiny, Management a politika v obnově, Obnova suchých území, Obnova lesa, Obnova zemědělské krajiny, Obnova dobývacích prostorů, Půdní a vodní bioinženýrství, Obnovní plánování, Obnova travních porostů, Programy LIFE, Obnova mokřadů, Středozemní moře...) byly představeny vědecké a praktické výsledky obnovy různých ekosystémů a diskutovány vhodné metody. Prezentováno bylo i 62 plakátových sdělení. Zájemci naleznou abstrakty přednášek i posterů na stránkách <https://sere2022.org/index.php/programme-speakers/abstracts-book>.

Česká delegace byla poměrně hojně zastoupená, obsadila pomyslné 7. místo v počtu. Kromě jihočeské „Restaurační skupiny“ vedené K. Prachem se konference účastnil se zvanou přednáškou L. Miko, dále J. Frouz z Karlovy univerzity a zástupci integrovaného projektu LIFE *Jedna příroda*. Ten byl představen ve dvou prezentacích (R. Broumová, I. Jongepierová a K. Čámská).

Součástí konference byla i jednodenní exkurze ukazující výsledky obnovy na řadě lokalit v širším okolí Alicante. Účastníci si mohli vybrat z 12 nabízených tras. Bylo zajímavé srovnání, jak odlišná může být potřeba obnovy v jiném prostředí i co nás naopak spojuje. Například zatímco ve Španělsku se snaží písečné duny fixovat, my chceme váté písky otevřít, tam je potřebou co největší plochu zalesnit, my často dřeviny kácíme s cílem obnovy bezlesí. Velkým tématem lesních ekosystémů ve Španělsku je obnova po požárech s cílem vychovat druhově, věkově i prostorově rozrůzněné porosty a regulace invazních ne původních druhů (nejen) dřevin. Společným zájmem je v měnícím se klimatu zadržování vody v krajině.

Konference nám umožnila načerpat nové poznatky, zkušenosti i získat další kontakty. Doufáme, že výsledky práce budeme moci prezentovat i za dva roky na 14. konferenci v estonském Tartu. ■

Ivana Jongepierová, Klára Čámská
& Radka Broumová

Biogeography of the Carpathians

Ve dnech 12.–14. září 2022 se na Albertově v Praze konalo 3. interdisciplinární symposium *Biogeography of the Carpathians*, které pořádala Přírodovědecká fakulta UK Praha pod vedením Patrika Mráze, ve spolupráci s AOPK ČR, MŽP ČR a Journal of Biogeography. Účastnilo

se ho přes 80 odborníků a studentů, především ze zemí Karpatského oblouku. Bylo předneseno 29 prezentací a představeno 40 plakátových sdělení týkajících se biodiverzity a vývoje karpatské přírody.

Karel Chobot informoval o Nálezové databázi ochrany přírody, která mezi posluchači vzbudila velký zájem (*Habitat and species monitoring in Carpathians*). Dalšími pozvanými přednášejícími byli Michal Horsák (*Imprints of Holocene history in the modern biota of Western Carpathian spring fens*), Lucie Juříčková (*Forest mollusks – the key to holocene diversity in Central Europe*), Ľuboš Halada (*Species and Habitats of the Habitats Directive in the Carpathians distribution and status*), Sebastien Lavergne (*The evolutionary and ecological assembly of the high alpine flora*) a Michal Grabowski (*Aquatic biodiversity patterns in European mountain ranges and beyond: a molecular perspective*).

Studentka Přírodovědecké fakulty UK Praha Kristýna Vlková získala ocenění za nejlepší studentský poster s názvem *An ecological network of large carnivores in the Carpathians: a key tool for protecting landscape connectivity*. Ze stejné fakulty bodovala za nejlepší prezentaci Magdalena Gajdošová: *Characterization of molecular diversity of spring fen macrozoobenthos from two geomorphological regions*. Další oceněnou studentskou prezentací byla Tetiana Pachtschwöll z Vídeňské univerzity: *In the footsteps of Jávorka: systematics and evolution of Saussurea alpina (Asteraceae) in the European Alpine System with a focus on the Carpathians*.

Na třetí den symposia byla naplánována exkurze do Prokopského údolí a na Dívčí hrady, kterou však zmařil trvalý déšť. Náhradním programem se tak stala Botanická zahrada a Chlupáčovo paleontologické muzeum. ■

Ivana Jongepierová

Tisková zpráva Nadace Partnerství

Měli ji zavést uranovou hlušinou. Teď je z ní Strom roku

Vítězkou letošní ankety Strom roku se získkem 2452 hlasů stala Hrušeň hnilička z obce Drásov na Příbramsku. Dnes večer to na brněnské hvězdárně oznámili pořadatelé z Nadace Partnerství. Po předloňském úspěchu Jabloně U Lidmanů se jedná o teprve

Finální pořadí a počet hlasů v anketě Strom roku České republiky 2022:

1	Hrušeň hnilička	Středočeský kraj	2452
2	Javor babyka v Ústí nad Orlicí	Pardubický kraj	1132
3	Sousedská hruška	Kraj Vysočina	812
4	Lípa osudu	Jihomoravský kraj	700
5	Tajemný hradní pán	Zlínský kraj	474
6	Bratrská lípa v Kunvaldu	Pardubický kraj	222
7	Vorašská lípa	Královéhradecký kraj	188
8	Majestátní dub pod Šumnou	Ústecký kraj	155
9	Jinan na Mendlově náměstí	Jihomoravský kraj	114
10	Bartáková třešeň	Jihomoravský kraj	94
11	Popovská bříza	Karlovarský kraj	88
12	Prajzovská hruška	Zlínský kraj	75

druhé zlato pro ovocný strom. Na stříbrnou štaci se během posledního týdne tajného hlasování prodral Javor babyka z Ústí nad Orlicí s 1132 hlasy. Bronz získal opět ovocný strom – Sousedská hruška z Kralic nad Oslavou s 812 hlasy. Celkem ve zpoplatněném hlasování volilo svého favorita přes 6500 lidí. Výtěžek bezmála 215 000 korun putuje na arboristické ošetření a nové výsadby. Kompletní pořadí je na www.stromroku.cz.

Vylosovala si soutěžní číslo 1. Vedla průběžné pořadí a prvenství si udržela až do samotného konce tříměsíčního klání. Vytrvalost je jí totiž vlastní. Hrušeň hnilička rostoucí mezi obcemi Drásov a Dlouhá Lhota u Příbrami stojí v těsné blízkosti uranové šachty, která byla otevřena koncem padesátých let dvacátého století. Vytěžená radioaktivní hlušina se vyvážela na haldu neda-leko stromu. Její okraj se zastavil až v roce 1964 pouhých pětadvacet metrů od letošní vítězky.

Strom roku – hrušeň hnilička u Drásova. Foto Bořivoj Hájek, Nadace Partnerství

„Je neskutečné, že v těžkých podmínkách během těžby v uranových dolech strom vůbec přežil. A ještě v takové kondici, jedná se o ovocný strom s ohromujícím obvodem kmenu 390 centimetrů a věkem okolo 300 let. Neumím si představit názornější naplnění motto naší ankety, kdy hledáme a oceňujeme stromy s nejsilnějšími příběhy,“ podotýká Silvie Zeinerová Sanža, koordinátorka z Nadace Partnerství.

Život jí dává síla přírodního ducha a podpora lidí v okolí. Přihlásili ji manželé Kopáčkovi, pro které je i jakýmsi symbolem jejich lásky. „Hrušeň hniličku jsme nominovali společně s manželem v období, kdy jsme oslavili 30 let společného manželství, a navždy to bude spojeno s tímto výročím,“ přiznává pár. „Soutěž Strom roku pro nás znamenala velkou zkušenost, setkání s úžasnými lidmi, které jsme poznali díky společnému zájmu o stromy a přírodu. Vytvořili jsme tým lidí na podporu hrušky a společnými silami ji dostali do povědomí lidí, což byl pro nás cíl. Máme velkou radost, když hrušku lidé jezdí obdivovat do naší krásné obce Drásov. Nadace Partnerství dělá skvělou práci a anketa Strom roku nám ukázala, že i v dnešní těžké době má smysl bojovat za přírodu, ale teď už víme, že to není jednoduché,“ dodávají Kopáčkovi.

Celou letošní soutěž doprovázela populárně naučná videokampaň v hlavní roli s Vladimírem Kořenem, kterou zhlédly miliony diváků. „Naším společným cílem s Nadací Partnerství je získat větší pozornost veřejnosti ke stromům a hovořit také o jejich roli v přírodě,“ komentuje Kateřina Ceralová z Ondrášovky. „Neměli bychom je brát jako samozřejmost, ale všimát si jich kolem nás, pečovat o ně a chránit je,“ dodává.

Nyní si hruška bude moci dopřát zaslouženou ozdravnou kúru. Jako výhra v soutěži ji totiž čeká arboristické ošetření od dlouholetého partnera firmy PROSTROM Bohemia. Odborný zásah jí pak přijde vhod během únorového hlasování o Evropský strom roku, kde bude zastupovat Českou republiku v konkurenci nejméně 14 dalších států. ■

Tisková zpráva AOPK ČR

Domy přírody budou prodávat nové suvenýry, které pomáhají přírodě

Část výtěžku z prodeje suvenýrů se značkou České parky je totiž určena přímo na konkrétní

Z Evropského kongresu ochránářské biologie konaného na ČZU v Praze. Foto Tomáš Růžicka

akce na ochranu přírody v regionu, část pak podpoří přímo Domy přírody.

To jsou návštěvnická střediska Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, která postupně vznikají v chráněných krajinných oblastech. V první fázi se do projektu České parky zapojí Domy přírody Českého ráje, Žďárských vrchů a Moravského krasu.

„Dlouho jsme přemýšleli o tom, co smysluplného by si návštěvníci mohli z Domů přírody kromě zážitků odnést. Produkty, jejichž zakoupením návštěvník podpoří jak provoz informačních středisek, tak vlastní projekty směřované na zlepšení stavu přírody, jsou přesně tím důležitým článkem řetězu, který jsme potřebovali do provozu Domů přírody zařadit,“ vysvětluje Lenka Šoltysová z Agentury ochrany přírody a krajiny ČR.

Návštěvníci si nyní mohou zakoupit kvalitní trička, mikiny a termosky s perokresbou průvodce Domem přírody. V případě Českého ráje je to sokol stěhovavý, Žďárských vrchů skorec vodní a v Moravském krasu netopýr velký. „Máme nesmírnou radost, že se nám podařilo rozšířit projekt spojující myšlenku sociálního podnikání, ochrany jedinečné přírody a podpory regionálních výrobců na další území oplývající přírodními krásami,“ říká Filip Molčan, který je zakladatelem projektu České parky, sociálním podnikatelem, ale i dobrovolným strážcem přírody v národním parku České Švýcarsko, a dodává: „Rozšíření našich aktivit směrem k dalším chráněným územím v České republice bylo

logickým vyústěním naší práce a je skvělé, že se to podařilo.“ Návštěvníci tak mohou svou pomoc nasměrovat přímo na místa, která mají rádi, jelikož významná část výtěžku z prodeje suvenýrů je věnována právě na ochranu přírody.

Projekt České parky nově také získal záštitu Ministerstva životního prostředí. ■

Evropský kongres ochránářské biologie v Praze

Ve dnech 22.–26. srpna 2022 proběhl v Praze 6. Evropský kongres ochránářské biologie. Čeští vědci a ochránci přírody měli příležitost účastnit se této události podruhé v České republice v kampusu České zemědělské univerzity. Na rozdíl od kongresu v roce 2009 využilo tuto výjimečnou příležitost jen minimum českých zástupců a i celkový počet účastníků – 800 ze 45 zemí světa byl nižší, než je na podobných akcích zvykem. Jako u dalších mezinárodních setkání se na nižší účasti podepsala pandemie nemoci covid-19.

Příznačným tématem letošní konference byla krize biodiverzity v měnícím se světě. Na plenárních prezentacích vystoupily uznávané osobnosti jako Luigi Boitani, zabývající se populační ekologií velkých šelem, nebo Anders Wijkman, čestný prezident Římského klubu, či Anne Magurranová, jedna z nejcitovanějších vědkyň, zabývající se biodiverzitou.

Účastníci měli v nabitěm programu možnost účastnit se několika panelových

diskusí a desítek pracovních seminářů a symposií. Většina prezentací byla přenášena též on-line a pro přihlášené účastníky je k dispozici ze záznamu na portálu konference. Sborník z konference bude k dispozici během podzimu 2022 na webu konference www.eccb2022.eu.

Další evropský kongres ochrany biologie se uskuteční v roce 2024. V současné době probíhá nominační proces na místo konání. ■

Tomáš Růžicka

Konference „Management lesů v chráněných územích zatížených kůrovcovou kalamitou – příležitost ke změně“

Konferenci organizovala začátkem října 2022 Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a Lesnická a dřevařská fakulta Mendelovy univerzity a zúčastnilo se jí téměř 150 zástupců akademické sféry, vlastníků a lesních hospodářů, státní ochrany přírody, nevládních organizací a studentů. Zaznělo 16 odborných příspěvků k tématu péče o les zatížený kůrovcovou kalamitou. Většina účastníků vyrazila druhý den na terénní exkurzi do 3. a 2. zóny CHKO Jeseníky, kde se zasahovalo proti kůrovci, a k NPR Rejvíz a PR Suchý vrch.

Z mnoha přednesených příspěvků je patrné, že klimatická změna významně přispěla k proměně prostředí. To, co dosud platilo pro management lesa, je mnohdy již bohužel nevyužitelné. Klimatické modely jsou zpracovány maximálně do roku 2050 a kvůli příliš mnoha proměnným není možné po tomto roce predikovat další vývoj. Pro území ČR je zřejmé, že dojde k homogenizaci podmínek a na většině území ke změně druhové skladby lesa.

Změny parametrů prostředí a klimatu a posun společenské objednávky si žádají i změny v lesním hospodaření. Současná legislativa nevyhovuje a bude nutné ji zásadním způsobem co nejdříve přizpůsobit (újm, lesní zákon, zákon o myslivosti). Zákonodárství musí umožňovat především nové přístupy hospodaření v lese, zrovnoprávnit pasečné a nepasečné nástroje, radikálně změnit přístup myslivosti k lovu zvěře. Podle posledních zjištění ÚHÚL je např. až 35 % stromků do 1,3 m výšky v ČR poškozeno okusem vrcholového terminálu. Škody zvěře na lesích dosahují 4,14 mld. Kč ročně. Některé nevládní organizace též požadují zrušení vyplácení újem ve ZCHÚ pro LČR s. p.

V chráněných krajinných oblastech je třeba umožnit takové hospodaření, které by soukromým vlastníkům dávalo možnost ekonomického využití lesa a současně dovolilo zachovat předměty ochrany v příznivém stavu. Vzhledem k vysoké míře nejistoty ohledně vývoje přírodních podmínek v horizontu desítek let je vhodné udržovat ve ZCHÚ vysokou rozmanitost přístupů k pěstování lesa, a to včetně bezzásahových území ve vybraných maloplošných ZCHÚ.

V návaznosti na důsledky klimatických změn vidí účastníci konference jako zásadní nutnost redefinovat zadání pro vlastníky lesa ze strany státu směrem k podpoře mimoprodukčních funkcí. Takto jasně definované zadání směrem k zajištění ekosystémových služeb je nejnaléhavější vůči LČR, s. p., hospodářcím na státních pozemcích. Některé nevládní organizace též očekávají reflexi MŽP a AOPK ČR na předchozí přístupy k zasahování proti kůrovci v ZCHÚ.

Ačkoliv se kůrovcová kalamita v ČR momentálně může jevit jako katastrofická, z příspěvků prezentujících i účastníků je zřejmé, že převažuje optimistický názor, že jde spíše o příležitost pro změnu struktury lesů směrem k větší odolnosti k měnícím se přírodním podmínkám, pro snížení rizika požárů a ke zvýšení biodiverzity. Při exkurzi se účastníci seznámili s vybranými lokalitami, kde se intenzivněji zasahovalo proti kůrovci v letech 2018–2020 a kde již dochází jak ke spontánní obnově porostů, tak k cílenému zalesňování s převahou buku a využitím dalších dřevin. V současnosti jsou vytvořené holiny na 4 % rozlohy lesů CHKO Jeseníky.

Během diskusí byla mnohokrát zmíněna potřeba si navzájem naslouchat. Je přirozené, že názory na řešení kůrovcové kalamity a na obnovu lesa mohou být rozdílné. Navíc v době s tak výrazným stupněm nejistoty, který nemá za několik předchozích století obdoby. Právě proto je potřeba diskutovat o nových přístupech pěstování lesa napříč vědeckými disciplínami a lidmi z praxe. Jedno se jeví však jisté: lesy je nutné pěstovat s daleko větším respektem k přírodním podmínkám a procesům. Jenom takové lesy budou schopné plnit do budoucna žádoucí ekosystémové služby a reagovat na měnící se klimatické parametry.

Prezentace z konference budou k dispozici na webu AOPK ČR. ■

Tomáš Růžicka

MEDAILONKY

Miloš Anděra oslavil 75. narozeniny

Již je to přes 40 let, co jsem coby student gymnázia poprvé navštívil Miloše Anděru a požádal jej o vedení práce SOČ na téma Savci obory Hvězda. Tehdy jsem ještě netušil, nakolik mě osobně toto setkání ovlivní. Snad si mohu dovolit napsat, že od tohoto okamžiku se začala odvíjet naše víceméně průběžná spolupráce a že kdykoliv jsem požádal o radu či názor, nikdy mne neodmítl. Za to jsem opravdu vděčný a pokusím se jako poděkování při příležitosti významného jubilea RNDr. Miloše Anděry, CSc., velice stručně připomenout jeho rozsáhlé aktivity.

RNDr. Miloš Anděra, CSc., při determinaci odchyceného netopýra v Chýnovské jeskyni (archiv Správy Chýnovské jeskyně).

RNDr. Miloš Anděra, CSc., se narodil 27. srpna 1947 v Praze. Po absolvování střední všeobecně vzdělávací školy studoval v letech 1965–1970 na katedře zoologie obratlovců PřF UK v Praze. Celým životem Miloše Anděru provází zájem o drobné savce. Ti se také stali náplní jeho diplomové i disertační práce (biologie hryzce vodního, resp. hraboše mokřadního). Po krátkém působení na Krajské hygienické stanici Středočeského kraje

v 70. letech 20. století nastoupil v roce 1981 na pozici vědeckého pracovníka a kurátora sbírky savců Národního muzea v Praze. Zde v letech 1986–2002 vedl zoologické oddělení a poté pracoval jako poradce ředitele Národního muzea. Miloš Anděra je prototypem terénního pracovníka, pozornost zaměřil především do oblastí doposud nedostatečně prozkoumaných – Novohradských hor, ADRŠPAŠSKO-TEPLICKÝCH SKAL, jižních Čech, Českomoravské vysočiny a dalších. Svou činností, intenzivní spoluprací s rozsáhlým týmem zoologů v regionech a zpracováním velkého množství literárních údajů získal faunistický materiál, na jehož základě Národní muzeum vydalo v letech 1995–2007 edici atlasů rozšíření našich savců, jejímž editorem a hlavním autorem Miloš Anděra byl. Z těchto atlasů pak vzešla i dvě vydání stěžejního díla Savci České republiky – popis, rozšíření, ekologie, ochrana (2012 a 2019) v Nakladatelství Academia. Vzhledem k náplni tohoto čísla a obecně zaměření časopisu Ochrana přírody nesmím opomenout dvě záležitosti. Spolupráci Miloše Anděry se Správou jeskyní České republiky, konkrétně Správou Chýnovské jeskyně. Již od roku 1976 zde koordinuje sčítání zimujících letounů, v jehož rámci bylo získáno množství cenných dat sloužících nejen pro účely faunistiky, ale také pro hodnocení dlouhodobých změn početnosti jednotlivých druhů. Miloš Anděra rovněž dlouhodobě spolupracuje s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. Provedl řadu inventarizačních průzkumů v chráněných územích, spolupracoval na tvorbě záchranných programů, publikoval v časopisech Bohemia centralis a Natura Pragensis a po více než dvouletém úsilí je před dokončením Atlas hmyzožravců České republiky v ediční řadě AOPK ČR shrnující nejaktuálnější poznatky o rozšíření, taxonomii a ekologii jednotlivých zástupců tohoto řádu žijících na území České republiky. Tato publikace je rovněž názornou ukázkou další celoživotní lásky Miloše Anděry – fotografování. Především snímky drobných zemních savců jsou zcela jistě bezkonkurenční. Závěrem nelze opomenout ani významnou roli popularizační, je autorem mnoha výstav a expozic, rozsáhlá byla také jeho přednášková a výuková činnost. V roce 2008 pak obdržel Cenu ministra životního prostředí za dlouholetý výzkum v oblasti zoologie a především za vynikající popularizaci vědy a ochrany přírody.

Vážený pane doktore, dovoluji, abych Vám jménem svým i redakční rady časopisu Ochrana přírody popřál mnoho zdaru ve Vaší další tvůrčí činnosti i štěstí, zdraví a spokojenosti v soukromém životě. ■

Vladimír Hanzal

VZPOMÍNKY

Opustil nás Ochránce přírody. Za Václavem Petříčkem

Psát vzpomínku na někoho, koho jste dobře znali, kdo byl víc než kolega a kdo šel nemalý kus života s vámi, bývá osidné. I při posledním slově zachyceném na papír či dnes spíše na obrazovce počítače ve vás přetrvává dojem, že jste vzpomínaného nevystihli, že jste něco opomněli, že to zkrátka není ono. Uvedené pochyby platí o to více, pokud se zamyslíme nad životaběhem košaté osobnosti, která skutečně ovlivnila stovky lidí a která pozitivně spouštěla směřování celého oboru. Právě takovou personou v ochraně přírody a krajiny se na celá desetiletí stal RNDr. Václav Petříček.

Už za časů, kdy Švédové na konci války trávající tři dekády odváželi v dlouhé koloně krytých vozů z Prahy umělecké poklady a kabinet kuriozit shromážděné podivínským císařem Rudolfem, působila v Kosmonosech u Mladé Boleslavi kupecká rodina Petříčků. Václav se poprvé nadechl 29. prosince 1944. Profese tatínka, vyhlášeného mladoboleslavského chirurga, jej ovlivňovala v dětství natolik, že „operoval“ sestřiny panenky. Nicméně již tehdy se projevila jeho nesmírná zvědavost umocněná touhou poznávat stále nové a nové skutečnosti. Ve stejné době u něj propukla další bez nadsázky celoživotní záliba – sběratelství všeho druhu. Přestože Vaška zajímal doslova celý svět, přece jen se v pohledu na něj postupně vyhranil: učarovala mu příroda a krajina. Z takto širokého portfolia zájmů se nakonec na mladoboleslavském gymnáziu vynořila jako hlava Moby Dicka nad hladinu jasná představa celoživotního poslání: nestalo se jím lékařství, ale botanika.

K tomu ale bylo nezbytné učinit v té době důležitý krok. Václav po maturitě získal výuční list zahradníka, čímž se – byť potomek prastaré katolické živnostenské rodiny – zařadil do kategorie *zemědělský dělník*. Mohl proto zamířit i přes svůj rodinný původ na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a věnovat se vysněnému oboru. Asi nepřekvapí, že diplomovou práci zaměřil na rostlinné společenstvo (fytoceózu) státní přírodní rezervace Vrch Baba nacházející se nad Kosmonosy a zvláštní pozornost věnoval teplomilným druhům planě rostoucích rostlin.

Když se Petříček 1. října 1969 stal zaměstnancem pražského ústředí Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody, nemohl tušit, že se péči o přírodní a krajinné dědictví pracovně upíše na zbytek svého

života, na více než 40 let. A to s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, nástupnickou organizací SÚPPOP, resp. Českého ústavu ochrany přírody, obětavě spolupracoval i dlouho poté, do poslední chvíle, kdy mu to zdravotní stav dovolil. Ale nepředbíhejme. Zatím vidíme nadšeného mladého muže, jenž se zpočátku vrhl na botanické inventarizace chráněných území. Rozsáhlé znalosti, vynikající schopnost určovat rostliny v terénu, fyzická zdatnost a v neposlední řadě vyhlášená obětavost a pečlivost mu během krátké doby získaly uznání nejen mezi odbornou veřejností.

Ale nezůstalo jen u toho. Široký vhled do oboru, přístup, jenž neváháme označit za dnes nadužívané slovo *inovace*, a chápání věcí v širších souvislostech, chtělo by se říci holisticky, umožnily Václavovi se věnovat nejen navrhování nových chráněných území, ale i hodnocení stávajících, což ostatně není běžné ani dnes. Vždyť do října 2022 byla v globálním měřítku vyhodnocena účinnost pouze 55 000 chráněných území z celkového počtu 267 000.

Jako by toho všeho na jednoho člověka bylo ještě málo, začal se Vašek věnovat i další, prudce se rozvíjející disciplíně, zabývající se životním prostorem, skládajícím se z přírodních prvků a lidských výtvorů – krajinné ekologii. V její aplikaci se zaměřil zejména na nechráněnou krajinu, zabírající většinu České republiky, Evropské unie, šířející pojaté Evropy a koneckonců i povrchu naší planety. Nemalou měrou přispěl k rozpracování unikátní a tehdy moderní koncepce územních systémů ekologické stability (ÚSES), vzniklé v době, kdy posláním žádanky o separát článku do zahraničí stálo tolik co půllitr kvalitního piva a musel jej schvalovat prověřený vedoucí pracovník. Na srovnatelné úrovni tehdy v teorii a praxi ekologické sítě pracovali odborníci pouze v USA, Nizozemsku a bývalém Sovětském svazu, konkrétně v Estonsku.

Václav se dlouhodobě věnoval i dalšímu tématu, které spolu s Ivanem Dejmalem a Svatomírem Mlčochem protlačil do zmiňované právní normy – významným krajinným prvkům. Snaha o vnímání krajiny jako místa, jež považujeme za neodmyslitelnou součást života, jej nasměřovala k procesu určujícímu, jak bude naše krajina vypadat. V překvapivě krátké době ovládl také skryté taje územního plánování a zájmy přírody a krajiny fundovaně hájil v řadě kauz. Proto bylo jediné dobře, že aplikovanou krajinnou ekologii přednášel na své alma mater, kde posluchačům nejen jako obvykle s mimořádným nasazením sděloval základní recentní poznatky oboru, ale snažil se jim názorně ukázat, proč bychom se měli o krajinu rozumným způsobem starat.

Snad nebude následující sdělení chápáno jako nemístná pýcha, ale československá a česká ochrana přírody měly vždy ve svých řadách osobnosti, které se úspěšně věnovaly práci s nejširší veřejností a cílovými skupinami obyvatelstva, ať už ji budeme nazývat ekologickou výchovou, environmentálním vzděláváním, výchovou a osvětou, nebo nejnověji jejich informováním, výchovou a vzděláváním a získáváním jejich podpory (CEPA). Právě mezi takové patřil i Václav. Na mysli nemáme jen jeho četné přednášky, ať už v Senátu, či klubovně hasičské zbrojnice, desítky popularizačních článků nebo stejný počet televizních a rozhlasových vystoupení. Spolu s Janem Čerovským, Pavlem Trpákem a Milanem Damohorským připravil tři obsáhlé svazky řady Rukověť ochrany přírody (1985–1988). Tým tvořený sečtělým novinářem Josefem Velkem z časopisu Mladý svět, který se na pultech novinových stánků dlouho neohrál, pokud se vůbec na ně dostal, oblíbeným výtvarníkem a karikaturistou Vladimírem Jiránkem a Václavem Petříčkem dokázal v roce 1974 převést celostátní akci *Brontosaurus to nepřežil*, nesmírně aktuální nápad mladých pracovníků Ústavu krajinné ekologie ČSAV, do svěbytného hnutí s vyhynulým veleještěřem v názvu a logu. Právě v něm se utvářel vztah mnoha mladých lidí k tomu, co bylo původně přírodou a co dnes raději nazýváme životním prostředím. Václav se již druhý rok existence Brontosaura vytasil s myšlenkou uspořádat na zřícenině Zvířetice u Bakova nad Jizerou letní vzdělávací tábor. Idea Prázdnin s Brontosaurom se pak překvapivě rychle ujala i na jiných místech Československa. Kombinaci putavých přednášek, terénních výprav za každého počasí a manuální práce, v tomto případě oprav zmiňovaných pozůstatků renesančního zámku a péče o blízká chráněná území, Václav organizoval následně více než dvacetkrát. Jak se opakovaně vyjádřili absolventi zvířetického léta, přilákalo je k podání přihlášky nejen samotné téma a obsah kurzu, ale i Václav, v jedné osobě vynikající společník se smyslem pro inteligentní humor, zručný kytarista a neúnavný zpěvák posledních hitů i kultovních songů. Jistý americký vědec byl ve Zvířeticích nelibě zaskočen, když mu Václav prozradil, že právě kvůli létům věnovaným zážitkové pedagogice nikdy neodevzdal rozepsanou kandidátskou disertační práci. „To by u nás asi nikdo neudělal,“ glosoval host z USA překvapující informaci.

Václavova činnost v šedé zóně a pozdější spolupráce s disentem vyvrcholily během listopadových událostí roku 1989, kdy vyslyšel výzvu přítele, pozdějšího jediného československého ministra životního prostředí Josefa Vavrouška a jako představitel Koordinačního centra Občanského fóra vyrazel vysvětlovat po republice, proč je politická,

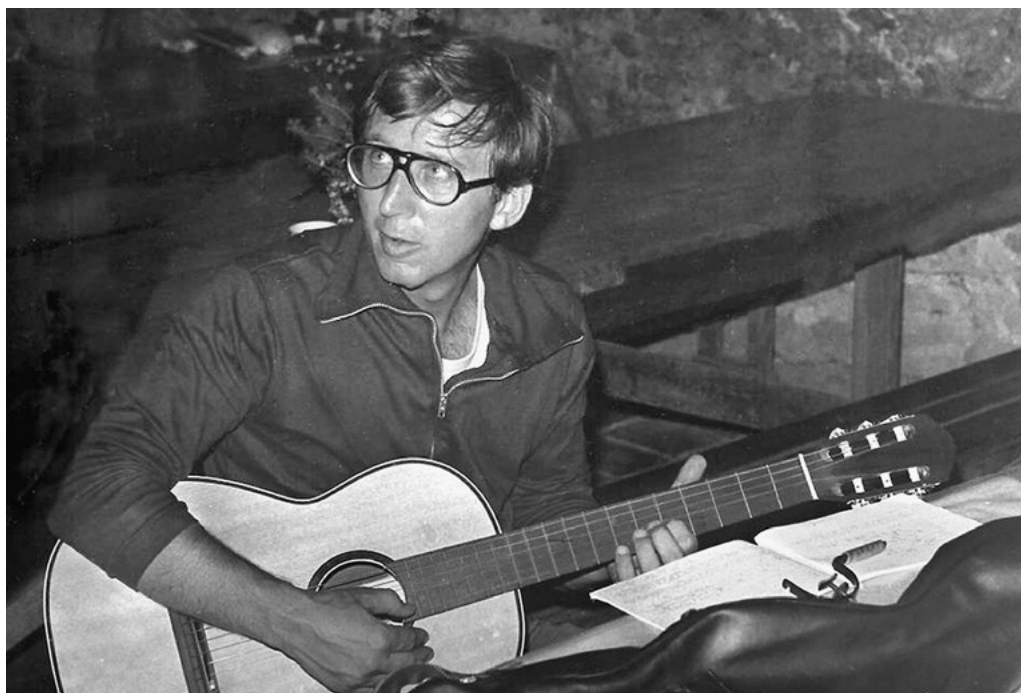

Václav Petříček, jedna z nejvýznamnějších postav novodobé české ochrany přírody. Foto archiv autorů

hospodářská a společenská změna poměrů nezbytná i z pohledu péče o životní prostředí.

Václav do slova a do písmene pookřál, když na podzim roku 1991 nedávno zřízené Ministerstvo životního prostředí pověřilo ČÚOP hodnocením přírodního prostředí dvou vojenských

výcvikových prostorů (VVP), naposledy více než dvě desetiletí využívaných Sovětskou armádou – Mladé (Milovic) a Ralska (Mimoně). Náročný a současně hodně naléhavý úkol, kdy se na jejich zpřístupnění těšila řada zájemců od seriálních či alespoň se tak tvářících podnikatelů přes šibaly nejrůznějšího ražení až po

Václav Petříček na prázdninovém vzdělávacím a zážitkovém táboře ve Zvířeticích. Foto archiv autorů

chlapíka později označeného za hlavu podsvětí v ČR, ale dr. Petříček nepojal jako práci od stolu, nýbrž příležitost prozkoumat plochy, které do té doby nesly punc míst, kam se obyčejný člověk v žádném případě nedostane. Na jednu stranu jen v prostoru vojenského letiště Hradčany v bývalém VVP Ralsko sovětsí vojáci „obohatili“ půdu o 2600 tun leteckého petroleje (kerosinu), tedy o množství odpovídající stovce vlakových cisteren zmiňované kapaliny, na druhou stranu se ale v nich zachovaly travinné porosty, které nikdy nepoznaly dobrodiní umělých hnojiv a pesticidů, či lesy nápadně připomínající tajgu vikinských ság. Václavem editovaná kapitola o VVP v České republice v publikaci *Tanks and Thyme – Biodiversity in Former Soviet Military Areas in Central Europe (Tanky a mateřidouska – biodiverzita v bývalých sovětských vojenských prostorech ve střední Evropě)* vydané v roce 1996 Mezinárodní unií ochrany přírody (IUCN) je citovaná dodnes.

Nelíčený obdiv si zaslouží i Vaškova schopnost se neustále učit. K tradiční němčině a ruštině si po otevření se světu či spíše otevření se světa nám přibral také Shakespearovu mateřštinu a zvládl i práci s počítačem, což někteří jeho vrstevníci předem vzdali. V oboru se stal jedním z prvních, kdo nechápal naplňování legislativy Evropské unie, zejména vytváření soustavy Natura 2000, ani jako otravné cvičení na příkaz nikým nesolených bruselských úředníků, ani jako zázračný všelék na chronické bolístky ochrany přírody a krajiny naší vlasti, ale jako vhodnou příležitost, jak nezpochybnitelně zhodnotit stav, změny a vývojové trendy vybraných složek přírody se zaslouženou pečeti dědictví evropského významu a jak se o ně postarat.

Není žádným tajemstvím, že Václav občas míval potíže s dodržováním termínů. Na vině ovšem nebyla lenivost, spíše naopak. Nebo vlastně rozhodně naopak. Jako proslulý perfekcionista řešení zadaných úkolů piloval do chvíle, než s ním býval zcela spokojen. Vždyť nadčasové životní dílo, které redakčně připravil s další výraznou osobností československé a české ochrany přírody Igorem Míchalem, dvousvazkovou *Pěči o chráněná území*, se uvolil předložit čtenářům s několikaletým zpožděním. Autorský kolektiv vedený oběma pány v řadě případů popsal to, čemu jsme si uvykli říkat o deset let později ekosystémový přístup.

Své široké přírodovědné znalosti zúročil ve spolupráci s Ivanem Dejmalem a Josefem Sejákem při zpracování metodiky hodnocení a oceňování biotopů, dnes součástí tolik skloňovaného mapování, hodnocení a oceňování ekosystémových služeb.

Václav nebyl jen bez nadsázky člověkem poselým prací, ale současně charismatickým gentlemanem. Měl rád, abychom použili název memoárů mistra slova, básníka Jaroslava Seiferta, všechny krásy světa včetně ženských půvabů. Vynikal dnes, kdy jsou lidé tlačeni k tomu, aby se co nejdříve a pokud možno bez námahy stali úzkými specialisty, již těžko vídaným všeobecným přehledem a nevyčerpatelnými kulturními znalostmi. Málo se ví, že se Václav vyprofiloval i jako odborník v kinematografii: stačí si kupř. přečíst jeho poutavý seriál *Kino mého mládí*. Protože rád cestoval, během života zavítal do více než 90 zemí celého světa: na vlastní oči tak viděl téměř polovinu v současnosti existujících nezávislých států. Město Kosmonosy Václavovi vděčí za významný přínos nejen jako místostarostovi, ale zejména těžko překonatelnému hybateli kultury a v nejlepším smyslu vlastivědy. Místnímu muzeu, o které se stará jím založený aktivní Muzejní spolek, věnoval tento v nejlepším smyslu lokální patriot nejceněnější část své již zmiňované kultovní sbírky sbírek.

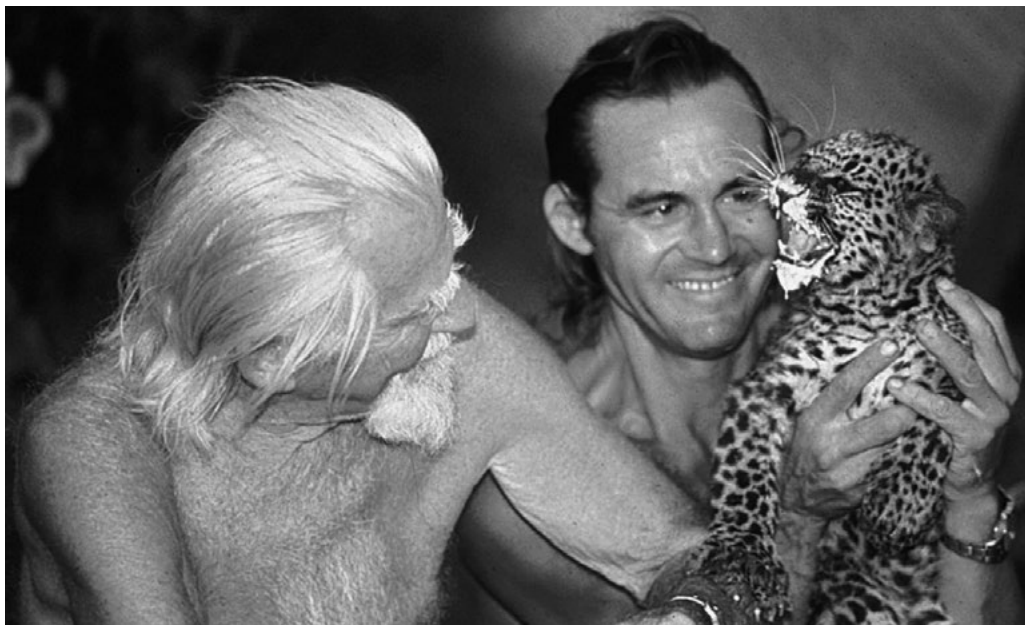
Jak vzpomíná všestranný umělec a vlastivědný publicista Jiří Bartoloměj Sturz, který s ním úzce spolupracoval při nejrůznějších aktivitách v Kosmonosech, sám Václav s oblibou říkával: *Můj život je série průšvihů, které vždycky dopadnou dobře.*

Navýsost bohatá, vskutku smysluplná a po všech stránkách naplněná životní pouť Václava Petříčka se uzavřela 25. srpna 2022. ■

Jan Plesník a Pavel Pešout

Ohlédnutí za Tony Fitzjohnem (7. 7. 1945 – 22. 5. 2022), jedním z největších ochranářů africké divočiny

Jeho životní příběh připomíná románového hrdinu. Tony byl adoptován ze sirotčince Church of England's Society a s novými rodiči (Hilda a Leslie Fitzjohnovi) prožil mládí na předměstí Londýna. Vystudoval střední školu a pracoval jako rozvážec mléka po domácnostech. V mládí ho uchvátily povídky o Tarzanovi a jeho další životní dráhu ovlivnil film o adoptované Ivici Else (Born Free), tak trochu s osudem podobným jemu samému. Jeho životní rozhodování určilo setkání s bývalým strážcem ze Serengeti žijícím v Anglii, který mu řekl: „Jestli chceš ještě vidět africkou divočinu, měl bys tam jet nyní, dříve než úplně zmizí.“ Tony byl vždy muž akční a někdy tím okolí přiváděl i do rozpaků. V roce 1968 se sebral a na lodi zamířil do jihoafrického Kapského Města a pak stopem do Keni, kde po několika letech začal pracovat pro věhlasného ochranáře africké přírody George Adamsona. Během svého života v Africe pomáhal nejenom milovaným zvířatům a uchování divočiny, ale i místním komunitám, bez jejichž pochopení a součinnosti nelze místní krajinu a faunu udržovat. Mluvil perfektně svahilsky, byl neobyčejně šikovný technik a byl umanutý v dobrém slova smyslu. Jako uznání za svou službu ochraně přírody byl Anthony Raymond Fitzjohn v roce 2006 jmenován důstojníkem Řádu britského impéria. Tony se ve zralém věku nakonec i oženil a s ženou Lucy má čtyři děti

Tony s Georgem Adamsonem a kotětem levharta Attilou. Rezervace Kora. Keňa. Foto T. Fincher

Na návštěvě u Tonyho Fitzjohne. NP Mkomazi. Tanzanie 2012. Foto Tilly Fitzjohn

(Jemina, Mukka, Tilly a Imogen). Kdo se s jeho spleťtým životním osudem a prací pro přírodu chce seznámit více, může si přečíst jeho knihu *Život v divočině, africké dobrodružství* (česky v Knižním klubu 2011). Doporučuji vřele.

Spolu s Georgem Adamsonem zásadně přispěli k omezení pytláctví v keňské národní rezervaci Kora, kde byl Adamson zavražděn somálskými pytláky v roce 1989. V návaznosti na tuto tragickou událost se podařilo keňské vládě transformovat rezervaci na národní park Kora velký 1400 km² s podstatně vyšším stupněm ochrany. V té době se ale před Tonym objevila nová a opravdu velká výzva. Revitalizovat opomenu-tou rezervaci zvěře Mkomazi v severní Tanzanii na hranicích s Keňou. Po mnohaletém úsilí se Tonymu a jeho týmu, v kterém byla i Lucy a desítky dalších skvělých lidí a neziskových organizací, podařilo zmiňované chráněné území s neobyčejně krásnou krajinou přivést k životu a přesvědčit tanzanskou vládu, že území musí být ochráněno v kategorii národního parku. To se stalo v roce 2006. V tomto národním parku se postupně omezovalo pytláctví, zvyšovala početnost slonů, žiraf, lvů a dalších druhů místní fauny. Tony se soustředil na návrat nosorožců dvourohých a dále propracoval projekt obnovy populace v rezervaci téměř vyhubených psů hyenovitých. V obou projektech byl úspěšný a pro nás je důležité, že na nich spolupracoval se Safari parkem Dvůr Králové. A dvourohé nosorožce tam tato zoo opakovaně posílala. Dnes se zde úspěšně množí již v druhé generaci. Národní park

Mkomazi zabírá přes 3200 km² a spolu s velkým národním parkem Tsavo v Keni vytváří obří přeshraniční chráněné území větší než celá Morava.

Měl jsem to štěstí, že jsem se s Tonym mohl několikrát osobně setkat. Tady v Čechách i u něj doma v Mkomazi. Tony, za všechno, co jsi udělal pro přírodu v milované Africe, díky! Zůstal po Tobě kus práce, bez které by naše současnost byla o mnoho chudší. Tvoje duše zůstane v Africe, asi v národním parku Mkomazi. ■

František Pelc

NOVÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY

Nové právní předpisy a další dokumenty v oblasti ochrany přírody a krajiny

(přehled vybraných aktualit z období srpen–září 2022)

Právní předpisy ČR

Zákon č. 241/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, a zákon č. 130/2002

Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů

Motivem přijetí změnového zákona je transpozice staronové směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1024 o otevřených datech a opakovaném použití informací veřejného sektoru. Změny zahrnují zejména rozšíření subjektů povinných k poskytování informací v zákoně o svobodném přístupu k informacím i na veřejné podniky v odvětvích dopravy a veřejných služeb; výslovná úprava přístupu k výzkumným datům jakožto specifické kategorie dokumentů; podpora poskytování dat a informací způsobem, který usnadní jejich opětovné užití; či stanovení rámcových podmínek, kterými mohou povinné subjekty podmiňovat poskytnutí a opětovné užití dat (objektivita, přiměřenost, nediskriminace, nevýhradnost a neomezení dalšího užití – tzv. standardní podmínky užití).

V rámci informačních zákonů však došlo také k dalším změnám, které s transpozicí této směrnice nesouvisí. Jedná se např. o doplnění fakultativního důvodu pro odepření informací, a to zneužití práva na informace (cílem žadatele není informace získat, ale zatížit vyřizující úřad či konkrétní osobu). Jedná se o právní zakotvení judikатурních závěrů v podobě dvou typických případů zneužití práva na informace – pokud je cílem žádosti nátlak na fyzickou osobu, již se týkají požadované údaje, nebo nepřiměřená zátěž povinného subjektu. I nadále však platí, že pouze rozsah požadovaných informací či počet podávaných žádostí není důvodem pro odmítnutí žádosti jako zneužití práva. Další významnou změnou speciálně v zákoně o právu na informace o životním prostředí je doplnění možnosti požadovat úhradu nákladů za mimořádně rozsáhlé vyhledávání informací. Tento typ úhrady bylo doposud možné požadovat pouze při vyřizování žádostí dle obecné úpravy v zákoně o svobodném přístupu k informacím.

Dělená účinnost – ustanovení týkající se transpozice od 2. 9. 2022; ostatní ustanovení nabývají účinnosti od 1. 1. 2023 a částečně až od 1. 1. 2024.

Nařízení Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky č. 2/2022 Sb., o vyhlášení přírodní rezervace Karlův hvoz

Agentura na území Karlovarského kraje, v katastrálním území Karlovy Vary, vyhlásila přírodní

rezervaci Karlův hvozd a stanovila její bližší ochranné podmínky.

Účinnost od 28. 6. 2022

Právní předpisy EU

Prováděcí nařízení Komise (EU) 2022/1203, kterým se mění prováděcí nařízení (EU) 2016/1141 za účelem aktualizace seznamu invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii

Nařízením došlo k rozšíření seznamu invazních nepůvodních druhů o tyto druhy:

Ameiurus melas (sumeček černý); *Axis axis* (axis indický); *Callosciurus finlaysonii* (veverka Finlaysonova); *Channa argus* (hadohlavec skvrnitý); *Faxonius rusticus* (rak rusoboký); *Gambusia affinis* (gambusie komáří); *Gambusia holbrooki* Girard (gambusie Holbrookova); *Hakea sericea*; *Koenigia polystachya* (rdesno mnohoklasé); *Lampropeltis getula* (korálovka pruhovaná); *Limnoperna fortunei*; *Morone americana* (mořčák americký); *Pycnonotus cafer* (bulbul šupinkový); *Rugulopteryx okamurae*; mravencovitý – *Solenopsis geminata*; *Solenopsis invicta* Buren, *Solenopsis richteri* Forel; *Wasmannia auropunctata*; *Fundulus heteroclitus* (fundul mumiový); *Pistia stratiotes* (pistie řezanovitá); *Xenopus laevis* (drápatka vodní); *Celastrus orbiculatus* (jesenec okrouhlostý).

Jedná se o druhy, které mají významné nepříznivé dopady na biologickou rozmanitost v oblastech, kam byly zavlečeny a kde se šíří, a mohou mít také závažný nepříznivý dopad na lidské zdraví a hospodářství. Druhy na seznamu se nesmí záměrně zavlékat na území EU. Nelze je držet, chovat, přepravovat do EU, z EU nebo v rámci EU, prodávat, pěstovat ani vypouštět do volné přírody.

Účinnost od 2. 8. 2022, v případě druhu fundul mumiový a drápatka vodní od 2. 8. 2024 a druhu jesenec okrouhlostý 2. 8. 2027.

Judikatura ČR

Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 4 As 117/2020-21 ze dne 9. 8. 2022

Orgán ochrany přírody povolil pokácení keřových porostů podle § 8 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, jehož důvodem bylo jejich nevhodné vysazení a komplikovaná

údržba kazící vzhled plochy (areál obchodního domu). Dále nařídil náhradní výsadbu nových dřevin v souladu s podáním žadatele – jednalo se o jiné druhy keřů, které měly tvořit podsadbu liniové výsadby habrů (ty nebyly kácením dotčeny). Odvolací správní orgán došel k závěru, že prvostupňový orgán měl žádost žadatele posoudit dle jejího skutečného obsahu jako oznámení kácení dřevin za účelem obnovy porostu, pro které není podle § 8 odst. 2 zákona potřeba povolení ve formě správního rozhodnutí.

Nejvyšší správní soud posuzoval otázku, zda lze kácení původních dřevin, po němž má následovat výsadba nových dřevin, považovat za kácení dřevin za účelem obnovy porostu ve smyslu § 8 odst. 2 zákona. Dle soudu právní úprava nehovoří o povinnosti vysadit při obnově porostu stejný druh dřevin. Postačí, pokud se jedná o dřeviny, při jejichž výsadbě zůstane zachován charakter, jaký měl porost původní. Za obnovu porostu podle § 8 odst. 2 zákona lze tedy považovat takový postup, při němž dochází k úpravě druhové nebo prostorové skladby porostu v určité lokalitě odstraňováním původních dřevin a jejich nahrazením novými dřevinami stejného charakteru, aniž je třeba, aby nové dřeviny byly vždy výlučně stejného druhu. Původní porost je tak nahrazován novou generací dřevin při zachování téhož charakteru dřevin za účelem dosažení trvalé udržitelnosti porostu v dané lokalitě. To bylo v projednávaném případě splněno.

Nejvyšší správní soud rozsudkem rovněž aproboval postup odvolacího orgánu, dle kterého je na orgánu ochrany přírody, aby podání žadatele věcně posoudil a zvolil správný režim kácení. O kácení, které naplňuje podmínky oznamovacího režimu dle § 8 odst. 2 zákona, tak nemůže být rozhodováno dle obecné úpravy povolení kácení dřevin správním rozhodnutím dle § 8 odst. 1 zákona.

Judikatura Soudního dvora EU

Rozsudek Soudního dvora ve věci C-659/20 ET proti Ministerstvu životního prostředí, ze dne 8. 9. 2022

ET je chovatel papoušků, který žádal o udělení výjimky ze zákazu obchodních činností pro pět exemplářů papouška ary hyacintového narozených v roce 2014 z jeho chovu. Prarodiče těchto papoušků byli nejprve dovezeni do Bratislavy a poté v červnu 1993 převezeni do

ČR, a to za okolností neslučujících se s úmluvou CITES (prarodiče byli při převozu zabaveni). Krajský úřad výjimku neudělil, přičemž vycházel ze stanoviska Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, podle něhož nebylo možné se ubezpečit o založení tohoto hejna v souladu se zákonnými ustanoveními.

Nejvyšší správní soud se Soudního dvora tázal, zda v souladu s unijním právem zahrnuje pojem „chovné hejno“ (čl. 1 bod 3 nařízení č. 865/2006) rovněž předky exemplářů chovaných v chovném zařízení, kteří nebyli tímto zařízením nikdy vlastněni ani drženi. Soudní dvůr konstatoval, že v rámci úmluvy CITES se k registraci zařízení pro chov v zajetí vyžaduje přesná identifikace takového zařízení, jeho vlastníka a správce a dále objektů, v nichž je stádo (hejno) umístěno. Tento pojem „zařízení“ tedy nelze v rámci nařízení č. 865/2006 chápat jako pouhý chovný proces oddělený od jakéhokoli konkrétního fyzického objektu. Pojem „chovné hejno“ tudíž nezahrnuje předky, kteří nebyli dotčným chovným zařízením nikdy vlastněni ani drženi. Prarodiče papoušků tak nelze považovat za součást chovného hejna v držení ET, neboť ten jej nikdy nevlastnil ani nedržel.

Nejvyšší správní soud se dále tázal, zda unijní právo brání tomu, aby chovatelem držený exemplář ary hyacintového mohl být považován za narozený a odchovaný v zajetí, jestliže jeho předci, kteří nejsou součástí chovného hejna tohoto chovatele, byli získáni jinou osobou v rozporu s platnými zákonnými ustanoveními nebo způsobem, který je na újmu přežití příslušného druhu ve volné přírodě. Soudní dvůr zdůraznil, že obchod s exempláři druhů ohrožených vyhubením musí být předmětem zvlášť přísných opatření, aby nadále neohrožoval jejich přežití, a může být povolován jen za výjimečných okolností. Za účelem zodpovězení této otázky je třeba zohlednit stav daného druhu v okamžiku odchytu. Jestliže byl tento druh v dané době zahrnut do přílohy I úmluvy CITES, jako je tomu v projednávané věci, je třeba za každých okolností vycházet z toho, že jeho odchycení je na újmu přežití daného druhu ve volné přírodě, a žádný členský stát nesmí mít možnost udělit výjimku ze zákazu prodeje exemplářů vzešlých z tohoto předka.

Soudní dvůr nevzal v potaz argumenty ET, že uvádění na trh může vést ke snížení počtu odchytů exemplářů těchto druhů ve volné přírodě. Uvádění na trh naopak přispívá k vytváření,

zachovávání či rozšiřování trhu, na němž mají být takové exempláře pořizovány. K odlišnému závěru nemohou vést ani argumenty ohledně ochrany legitimního očekávání ET, že s potomky svého chovného hejna bude moct obchodovat. Ani v případě, kdy by správní orgán dospěl k závěru, že založení chovného hejna bylo ke dni jeho získání legální, nemohl by tento závěr sám o sobě stačit k tomu, aby bylo umožněno udělení výjimky ze zákazu prodeje exemplářů vzešlých z tohoto hejna. Je totiž ještě zapotřebí ujistit se o tom, že založení tohoto chovného hejna nebylo na újmu přežití daného druhu ve volné přírodě.

Metodické dokumenty

Metodika samostatného oddělení bezpečnosti a krizového řízení s názvem „Systém indikátorů rizik přírodních požárů včetně návodu na použití integrovaného předpovědního systému“ a „Doporučená adaptační a mitigační opatření v rizikových oblastech výskytu přírodních požárů s přihlédnutím k měnícímu se klimatu

(*Věstník Ministerstva životního prostředí, ročník XXXII, září 2022, částka 6, č. j. MZP/2022/050/465*)

MŽP vydalo dvě metodiky, které mají pomoci při přijímání cílených opatření pro prevenci přírodních požárů. Kladou si za cíl poskytnout ucelený návod k posouzení míry rizika ohrožení zejména lesních a zemědělských porostů v krajině v důsledku změn charakteristik požárního počasí; identifikaci míry aktuální míry rizika vzniku přírodních požárů a jeho bezprostřední předpovědi; poskytnout metodické vedení k použití portálu www.firerisk.cz; jakož i představit vhodná hospodářská a technická opatření k prevenci vzniku požáru a jeho šíření.

Společný metodický výklad odboru adaptace krajiny na klimatickou změnu a odboru legislativního orgánů ochrany zemědělského půdního fondu k některým ustanovením zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu.

(*Věstník Ministerstva životního prostředí, ročník XXXII, září 2022, částka 6, č. j. MZP/2022/050/465*)

Ministerstvo jako příslušný orgán ochrany zemědělského půdního fondu vypracovalo výklad vybraných ustanovení zákona č. 334/1992 Sb.,

o ochraně zemědělského půdního fondu, spolu se stanovisky k posuzování vlivů na životní prostředí; k obecnému využití jednotlivých tříd ochrany zemědělské půdy a k problematice fotovoltaických elektráren ve vazbě na ochranu zemědělského půdního fondu.

Metodický pokyn MŽP pro postup při vyhodnocování vlivu výroby technického sněhu a jeho používání na biologické složky životního prostředí ve zvláště chráněných územích

(*Věstník Ministerstva životního prostředí, ročník XXXII, září 2022, částka 6, č. j. MZP/2022/050/465*)

Metodický pokyn je určen pro orgány ochrany přírody jako metodický návod k provedení věcných úvah, které by měl příslušný orgán ochrany přírody zvažovat ve správním řízení o povolení záměru, v rámci kterého bude realizována výroba a aplikace technického sněhu ve zvláště chráněných územích a jejich ochranných pásmech a ve významných krajinných prvcích.

Metodický pokyn je určen také pro vodoprávní úřady jako návod k provedení věcných úvah, které by měl příslušný vodoprávní úřad zvažovat při stanovení minimálního zůstatkového průtoku při odběrech vody z vodních toků za účelem výroby technického sněhu ve zvláště chráněném území tak, aby hodnota zůstatkového průtoku zajistila nezhoršení stabilizační funkce vodního toku a významně neovlivnila dosažení či udržení příznivého stavu předmětů ochrany daného zvláště chráněného území, případně aby byly negativní dopady minimalizovány. ■

Uvedené dokumenty včetně příloh jsou uveřejněny na webu Ústředního seznamu ochrany přírody (<http://drusop.nature.cz/>).

Aktuality sestavuje Samostatné právní oddělení pro veřejnou správu AOPK ČR, kontakt: paula.filipova@nature.cz

RECENZE

Pocta Českému krasu přichází z oblak

Nebeské pohledy na Český kras

Jiroušek J.

Vlastním nákladem 2022. 160 str.
ISBN 978-80-11-019909-9.

Ukázka z knihy Nebeské pohledy na Český kras. Foto Jiří Jiroušek

Cena výtisku v šité vazbě v tuhých deskách s laminovaným potahem 650 Kč.

Pohled na svět z ptáčích perspektivy není již v dnešní době žádnou vzácností. Nejen letecké a družicové snímky, ale zejména v posledním desetiletí stále častější záběry pořízené drony názorně přibližují půdní kryt (*land cover*) v různých částech světa, Českou republiku nevyjímaje. Ostatně, nabídka internetového giganta Google umožní nahlédnout z výšky kdykoli i na sousedův dvůr či zahradu.

Nicméně fotografie pořízené z výšky soudobou technikou nemusejí zájemcům o přírodu a krajinu stačit právě proto, že jsou technické. Jasný důkaz v tomto směru předkládá výpravná publikace Jiřího Jirouška. Muž s mimořádným citem pro krajinu totiž pořizuje více než patnáct let z motorového paraglidingu snímky z různých míst České republiky, které již stihl představit na 40 samostatných výstavách. Vzniká tak jedinečná kolekce nebeských pohledů, tedy kompozičně působivých snímků naší krajiny, a to nejen v průběhu několika ročních období, ale i let, což umožňuje podchytit v ní probíhající nemalé a ne vždy vítané změny.

Územím, kam na hadru, jak se slangově přezdívá paraglidovému křídlu, zamířil zálibou snímat

svět z výšky posedlý v civilním žití správce informačních technologií nejčastěji, se stal po všech stránkách pozoruhodný Český kras. Hmatatelným výsledkem zmiňovaného úsilí se stala výpravná publikace *Nebeské pohledy na Český kras*, kterou Jiří Jiroušek vydal vlastním nákladem. I když kniha pochopitelně stojí na nezaměnitelných fotografiích, čtivým slovem ji doprovodili dva význační znalci regionu s dlouholetým vztahem k němu, biolog a ochránce přírody František Pojer a polyhistor Václav Cílek. Na vlastních textech k obrázkům se kromě jejich autora podílel i Jindřich Prach. Zdůrazněme, že povídání si uživatel knižního díla může přečíst nejen v naší mateřštině, ale i v angličtině.

Každá ze 146 fotografií pořízených v letech 2008 až 2022 prezentovaných v knize názorně dokládá mimořádnou schopnost Jiřího Jirouška podchytit nejen svébytný krajinný ráz Českého krasu, ale i atmosféru v něm, zejména když se různě rychle probouzí a dlouhé stíny dodávají vzhledům třetí rozměr podtržený měkkým světlem a nezřídka také pláštěm mlhy či jiskřící jinovatkou. A tak se nám ukáže jak z hlediska stratigrafie globálně významné návříš Klouk u Suchomat, rybník Obora u Litně, vrcholovou plošinu Zlatého koně či proslulý lom Velká Amerika, který se v nepřekonatelné parodii Limonádový Joe kouzelně převtělil ve Fata Morgana Valley, tak golfové hřiště u Karlštejna, samotný hrad původně, tedy za časů Karla IV. Lucemburského, sloužící k úschovně korunovačních klenotů Svaté římské národa německého nebo známý velkolom Čertovy schody.

Recenzovaná obrazová kniha určitě potěší nejen milovníky největší krasové oblasti v Čechách. Představuje současně skvělý dárek k padesátinám tamější chráněné krajinné oblasti. V tomto smyslu vynikne mimořádný a bez nadsázky záslužný počín Jiřího Jirouška o to více.

Zdařilou výpravnou publikaci si lze objednat na <https://www.vyskomer.cz/>. ■

Jan Plesník

SUMMARY

Hejna M.: Calcareous Tufa at Svatý Jan pod Skalou/St. John under the Rock and its Caves

Calcareous tufa at Svatý Jan pod Skalou/St. John under the Rock and its caves is the smallest karst group within the traditional karstological classification of the Český kras/Bohemian Karst (Central Bohemia). At the same time these are not only in the Český kras/Bohemian Karst caves created in the most recent rock. The whole calcareous tufa cascade at Svatý Jan pod Skalou/St. John under the Rock is an internationally significant site for stratigraphy and knowledge of development in climate during the Holocene. In the calcareous tufa shells of molluscs occurring in the vicinity or just on the cascade's surface at the time when the respective calcareous tufa layer were created have been preserved. In addition, there are many woody plant leaf imprints as well as other palaeontological and archaeological material there. According to the stable carbon and oxygen isotope ratio within the calcareous tufa the development of climate and the environment during the latest/current geological epoch – the Holocene can be easily traced. A main article summarizing the knowledge of the site published in Quaternary International journal in 2002 has been cited in international literature approx. fifty times. ■

Zajíček P.: Parts of the Na Špičáku Cave Inaccessible to the Public

The Na Špičáku Cave (northern Moravia) has been known since time immemorial: it is mentioned in historical records as early as in the 15th century. In addition, there are many epigraphic inscriptions, engravings and paintings on walls in the underground space. It is the smallest show cave in the Czech Republic: a part accessible to the public is 220 meters long out of the total of 410 meters. Less than 200 meters of corridors deviating from a visitor path are not excessively large. Moreover, there are remarkable evidences of history, particularly inscriptions and paintings on the walls, stalagmite/stalactite decoration is beautiful there as well as at some sites characteristic moldings confirming a long-term history of the whole cave system. In the longest inaccessible to the public branch of the cave system under Špičák Hill, there is an abyss leading to the underground water surface. In another shallow abyss called the Kostnice/Ossuary Pleistocene cave bear bones have been found. ■

Balák I., Káňa V., Koudelka M., Suldovská O. & Světlík I.: A Bear Cube from the Javoříčko Karst

In 1918 a subtle entrance into a small cave was discovered in a small limestone islet in the Javoříčko Karst (Central Moravia) during quarrying. In late July 2019, a new lesser dome 9 meters long, approx. 1.5 wide and on average approx. 8 meters high was discovered there. It contains relatively rich decoration consisting particularly of stalactites and coralite forms. In addition to cave decoration, bone remnants were found there: among them, there was a smaller vertebrate skeleton. Experts determined it as a juvenile, one-year old brown bear (*Ursus arctos*). The results of dating show that the skeleton is from the period approx. 14,000 years ago, i.e. from the Late Pleistocene, the very end of the Last Glacial Period. ■

Plesník J.: The Species Concept in Nature Conservation Theory and Practice

The species problem has been one of the most pressing issues in biology: there currently are at least 35 different concepts, i.e. definitions of the species category. Most researchers agree that species are lineages, or, more specifically, separately evolving population-level lineages. In the article, the most commonly used species concepts, namely Morphological, Biological and Phylogenetic ones are debated, paying attention to their impact on nature conservation: inter alia, taxonomic inflation or conservation genetic should be mentioned there. One prominent idea has been the concept of the evolutionary significant unit (ESU), a population unit that merits separate management and has a high priority for conservation. Given that biologists have spent decades trying to find a universal definition of species and have not achieved it, it has become obvious that there is no single correct definition. Proposals for pluralism are motivated by the fact that particular criteria for identifying species are not applicable in all situations and the observation that multiple concepts can give conflicting results when they are applied. The author suggests that within the pluralism, there could be an opportunity to apply nature conservation approach that the species is a group of individual varying in numbers and important from a point of view of nature heritage management; thus it should be protected, conserved or managed: the individuals share an evolutionary and ecological history and are distinct from other groups. The longstanding disagreement should not become an impediment to responsible conservation and wildlife management. ■

Ouhrabka V. & Tásler R.: Mapping and Documenting Karst Phenomena in the Krkonoše/Giant Mts. Region

Although the Krkonoše/Giant Mts. and the region under them are not from a point of view of karst and karst underground space typical areas, dozens of small and a few more extensive caves reaching even more than 100 meters in length have been discovered and documented there. There also are surface flow sinks as well as lot of karst springs. The Krkonoše/Giant Mts. karst phenomena mostly created in crystalline limestone (marble) and calcite crystalline dolomite with significant geomorphological and hydrogeological functions have not been fully realized yet. Many Krkonoše/Giant Mts. caves were also formed in non-karst rocks (quartzites, granites, phyllites, mica-schists, etc.). New research carried out within a mapping resulted in key knowledge of the local carbonate age. In a wall in the Jezerní dóm/Lake Dome in the Ponikelská jeskyně/Poniklá Cave remnants of cliff corals aged approx. 285 million years were identified, thus confirming the Devonian (the Givet) age of the Poniklá carbonates. ■

Kušnírová T. & Šíkola M.: The Natura 2000 Network Will Again Expand in the Czech Republic

The Czech Natura 2000 network has not yet been declared as sufficient by the European Commission mainly due to the failure to designate several Sites of Community Importance (SCIs) with the justification of other interests in the area. In 2018–2021, bilateral meetings with the European Commission took place and the scope of the completion was agreed upon. It focuses on the addition of target features to 32 existing SCIs. The Ministry of the Environment of the Czech Republic charged the Nature Conservation Agency of the Czech Republic to prepare the proposal. The amendments will also deal with operational changes – accuracy improvement in delineation of more than 130 SCIs and excluding problematic target species due to their absence at the site, or excluding the entire non-functional SCIs. In about 1/3 of the cases, substitute site is considered. Due to the monitoring efforts, it was also possible to propose sites for the Round notothylas (*Notothylas orbicularis*), which has not been yet protected by any SCI across the country. In the first half of 2022, the proposal was pre-negotiated with the affected stakeholders and submitted to the Ministry of the Environment, which will further develop it into a legislative document for the official amendment procedure that should be completed in 2023,

taking into account the schedule agreed with the European Commission. ■

Pešout P. et al.: A Proposal for Revising Threatened Species Protection in the Czech Republic

In the Czech Republic, principles of current special species protection come from the second half of the 1980s. They entered into practice by Act No. 114/1992 Gazette on Nature Conservation and Landscape Protection, as amended later and since that time they – except small adjustments due to transposing and implementing the European Union legislation before joining the EU- have not been changed. Moreover, knowledge has been significantly improved during the thirty past years and the state of nature and the landscape has also significantly shifted across the whole country's territory. Long-term negative effects are currently amplified and multiplied by climate change impacts. It is clear that species protection tools have been in many aspects outdated and their effectivity has been insufficient. We are not able to halt species richness/diversity decline and loss and to effectively protect, conserve or manage habitats of the individual species as a basic precondition of their survival. A lot of necessary changes can be reached only by those in methodologies and approaches in performing State/Public Administration and setting out economic/financial tools without changes in legislation. Nevertheless effective protection and providing the most threatened species with management need new legislation dealing with special species protection, conservation and management. The proposal of new legislation or revising special species protection is based on the following five key principles: (1) Prioritization in threatened species management separated from that in their legal protection; (2) Introducing prioritization in natural habitat management; (3) Special species protection based on their habitat conservation; (4) Introducing classification of Specially Protected Species reflecting the extent of the species protection; and (5) Using the Specially Protected Species category only in species where it is meaningful.

Vítek O.: Monitoring of Visitation in Areas Managed by the Nature Conservation Agency of the Czech Republic

Since 2009 the Nature Conservation Agency of the Czech Republic (NCA CR) has been systematically monitoring visitation of the selected

sites in Specially Protected Areas managed by itself. The results can be broadly used not only in nature conservation and landscape protection practice in the field, but they also are interesting for the NCA CR's partners. As length of the time series has been increasing the monitoring outputs become more accurate and more reliable conclusions can be drawn from them. Patterns found in Specially Protected Area visitation are important particularly for assessment of various intentions related to visitor attendance, e.g. various races. Moreover, they are remarkable also for planning Nature Guard activities and provide a valuable background for planning communication, education and public awareness (CEPA) including building and maintenance of visitor infrastructure (footbridges, wooden plank paths, banisters, railings, but also e.g. barriers). ■

Hromas J.: 75 Years since Discovery of the Bozkov Dolomite Caves

When a cave hole had appeared in front of quarrymen in a small quarry close to the village of Bozkov (northern Bohemia) in 1947, experts did not believe that this a way towards a cave system. In 1957 after successful entering among caving's blocks, the Cave of Surprise with the first stalagmite/stalactite decoration was discovered. After mapping and study on geological structures, geophysical methods were applied there during speleological survey. Through test pits dug at sites with geophysical anomalies, the New Caves with underground lakes were found. The Bozkov Dolomite Caves consist of two separated systems of corridors and halls, namely the Old and New Caves. In total, they are 1,118 meters long and their height range is 43 meters, thus being the oldest dolomite caves in the Czech Republic. They harbour an absolutely unique stalagmite/stalactite decoration as well as wall molding. Caves are penetrated by a quite small body of calcareous dolomite closed in metamorphic rock formation of the Krkonoše/Jizera Mts. bedrock, mostly phyllites and green slates/schists. The Bozkov Dolomite Caves were created by long-term effect of stagnant, considerably aggressive waters which penetrated in tectonically disrupted dolomite from adjacent rocks. Just the position in "acid" rocks allowed dissolving the resistant dolomite, in addition at some sites having been strengthened by insoluble silica. The Jezerní dóm/Lake Dome reaching the dimension of 24 × 12 meters with the largest underground lake in Bohemia dominates the whole system space. ■

Drbal K.: 6th October – International Geodiversity Day

Recognizing the importance of geoscience in solving major challenges that humanity is facing today, UNESCO’s General Conference proclaimed 6 October as International Geodiversity Day (IGD) on 22 November 2021. The proposal was supported by 193 Member States and based on an input submitted by the International Union of Geological Sciences (IUGS) and other scientific organisations. The IGD aims at raising awareness of the relationship between abiotic part of nature and all life forms among the general public. It is supposed that not only expert/technical bodies and institutions but also research

institutes and universities will be involved in various activities related to the IGD. The Cave Administration of the Czech Republic has prepared a public awareness campaign presenting caves as a natural part of the abiotic environment. At the same time natural values of the Czech Republic, importance of cave and karst protection and conservation, historical significance of caves for humans, outputs of cave monitoring and surveys and principles of managing the natural phenomena have been highlighted. ■

Plesník J.: The United States Will Have a New Recovering Wildlife Act

The Endangered Species Act of 1973 (ESA) is the primary law in

the United States for protecting imperiled species and it has been considered to be one of the most comprehensive legislation for the preservation of endangered species enacted by any nation. The purpose of the ESA are two-fold: to prevent extinction and to recover species to the point where the law’s protection is not needed. It therefore protects species and through the critical habitats the ecosystems upon which they depend. In addition, a species under the act can be a true taxonomic species, a subspecies, or in the case of vertebrates, a distinct population segment, i.e. the evolutionary significant unit. Moreover, the ESA’s power can be reduced by

administration through cutting the finance allocated for its implementation. Therefore, the Recovering America’s Wildlife Act (RAWA) which would create an annual fund of more than USD 1.3 billion, given to states, territories and tribal nations for wildlife conservation was passed by the U.S. House in June 2022. At least 15 % of RAWA funding must be spent on species that are listed under the ESA. The RAWA also addresses climate change by building more resilient ecosystems and boosts the outdoor economy. The bipartisan RAWA will be the most significant investment in wildlife conservation in a generation. ■

KONTAKTY NA AUTORY

Ivan Balák

Česká speleologická společnost
balak.ivan@seznam.cz

Vladimír Bejček

ČZU, Fakulta životního prostředí
děkan
bejcek@fzp.czu.cz

Eliška Blažejová

AOPK ČR
vedoucí oddělení
druhové ochrany rostlin
eliska.blazejova@nature.cz

Radka Broumová

MŽP ČR
radka.broumova@mzp.cz

Klára Čámská

AOPK ČR
vedoucí oddělení péče
o terestrické ekosystémy
klara.camska@nature.cz

Karel Drbal

Správa jeskyní ČR
náměstek ředitele
vedoucí Chýnovské jeskyně
drbal@caves.cz

Paula Filipová

AOPK ČR
vedoucí samostatného právního
oddělení pro státní správu
paula.filipova@nature.cz

Jana Fuglíková

MŽP ČR
vedoucí oddělení druhové ochrany
jana.fuglikova@mzp.cz

Vladimír Hanzal

AOPK ČR
oddělení sledování stavu druhů
živočichů
vladimir.hanzal@nature.cz

Radek Hejda

AOPK ČR
oddělení sledování stavu druhů
živočichů
radek.hejda@nature.cz

Michal Hejna

Česká speleologická společnost
geolog
michal.hejna@post.cz

Jaroslav Hromas

Správa jeskyní ČR
hromas@caves.cz

Karel Chobot

AOPK ČR
ředitel odboru monitoringu
biodiverzity
karel.chobot@nature.cz

Jindřiška Jelínková

AOPK ČR
vedoucí oddělení
druhové ochrany živočichů
jindriska.jelinkova@nature.cz

Lenka Jeřábková

AOPK ČR
vedoucí oddělení sledování stavu
druhů živočichů
lenka.jerabkova@nature.cz

Ivana Jongepierová

AOPK ČR
oddělení MZCHÚ
ivana.jongepierova@nature.cz

Vlastislav Káňa

Muzeum Blanenska
přírodovědec
prirodovedec@muzeum-blanenska.cz

Martin Koudelka

Správa jeskyní ČR
vedoucí Javoříčských jeskyní
koudelka@caves.cz

Tereza Kušnířová

AOPK ČR
oddělení MZCHÚ
tereza.kusnirova@nature.cz

David Lacina

AOPK ČR
ředitel odboru zvláštní ochrany
přírody
david.lacina@nature.cz

Ladislav Miko

poradce ministryně ŽP
ladislavmiko@seznam.cz

Ivan Mikuláš

AOPK ČR
oddělení sledování stavu druhů
živočichů
ivan.mikulas@nature.cz

Vratislav Ouhrabka

Správa jeskyní ČR
Bozkovské dolomitové jeskyně
oddělení péče o jeskyně
ouhrabka@caves.cz

František Pelc

AOPK ČR
ředitel
frantisek.pelc@nature.cz

Pavel Pešout

AOPK ČR
ředitel sekce ochrany přírody
a krajiny
pavel.pesout@nature.cz

Jan Plesník

AOPK ČR
vedoucí oddělení
mezinárodní spolupráce
jan.plesnik@nature.cz

František Pojer

AOPK ČR, RP Střední Čechy
vedoucí SCHKO Český kras
frantisek.pojer@nature.cz

Tomáš Růžicka

AOPK ČR
ředitel samostatného odboru
vnějších vztahů
tomas.ruzicka@nature.cz

Martin Šíkola

AOPK ČR
oddělení MZCHÚ
martin.sikola@nature.cz

Jan Šíma

MŽP ČR
ředitel odboru druhové ochrany
a implementace mezinárodních
závazků
jan.sima@mzp.cz

Karolína Šulová

AOPK ČR
vedoucí oddělení práce s veřejností
karolina.sulova@nature.cz

Olga Suldovská

Správa jeskyní ČR
dokumentátor oddělení
péče o jeskyně
suldovska@caves.cz

Ivo Světlík

Ústav jaderné fyziky AV ČR
výzkumný pracovník
svetlik@ujf.cas.cz

Radko Tásler

Česká speleologická společnost
základní organizace 5-02 Albeřice
speleoalberice@volny.cz

Aleš Tencík

AOPK ČR
oddělení sledování biotopů
a druhů rostlin
ales.tencik@nature.cz

Lenka Tomášková

AOPK ČR
oddělení druhové ochrany živočichů
lenka.tomaskova@nature.cz

Petr Vít

AOPK ČR
oddělení druhové ochrany rostlin
petr.vit@nature.cz

Ondřej Vítek

AOPK ČR
oddělení CHKO
ondrej.vitek@nature.cz

Petr Zajíček

Správa jeskyní ČR
zajicek@caves.cz